

Dobrzyński A. A., MA in Philosophy, Licentiate of Theology, Graduate student of the History of Philosophy Department, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine, Lviv), a.a.dobrzynski@gmail.com

The actual nature of evil: ontological project of the philosophy of evil

The study of the phenomenon of evil is performed through the analysis of the set of its verifications: the actual essence, through which evil is revealed. The actual essence is determined on the basis of the principle of their connections and goal-setting in the world (the methodology of A. N. Whitehead and W. M. Wundt) and cover a single manifestations of historical or personal evil. They may have both «pure» and «mixed» character, being as a certain combination of pure entities having a uniform logical order.

To the «pure» entities through which evil can be manifested we can relate the following modalities: chaos, matter, the absence or lack of lack of a quality or form normally required by the nature of a thing (the concept of evil as privation of good), lack of knowledge or ignorance, the destruction (deformation), the violation of a measure or order (deformation, perversion, etc.) and suffering / pain. To the «mixed» (those that contain elements of the previous one), we can relate the following modalities: evil as absurd, sin and imperfection.

These entities do not exhaust the whole set of manifestations of evil in the world, but give a generalization of the achievements of prehistoric philosophical and theological thinking. And the isolation of the essential principles of manifestations of evil allows us to identify the mechanisms and formats of its action in the world.

Keywords: evil, A. N. Whitehead, W. M. Wundt, actual essence, chaos, matter, lack of good, ignorance, destruction, violation of measure or order, suffering, pain absurdity, sin, imperfection.

* * *

УДК 130.2

Вашкевич В. М.,

доктор філософських наук, професор,
Національний педагогічний університет
ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ),
gileya.org.ua@gmail.com

Гарбар Г. А.,

доктор філософських наук, професор кафедри
музичного мистецтва, Відокремлений підрозділ
«Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв»
(Україна, Миколаїв), masha.garbar@mail.ru

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ ВИВЧЕННЯ ТУРИЗМУ

Філософія туризму, як і будь-яка інша теоретична рефлексія, прагне насамперед з'ясувати сутність туризму у понятійний спосіб, представити її категоріально, концептуально. Це досить складне завдання, адже туризм настільки багатобічне явище суспільного життя, що його неможливо однозначно визначити. За своєю природою туризм є мультидисциплінарним, багаточинним явищем.

Ключові слова: філософія туризму, мультидисциплінарний підхід, туризм.

В сучасному світі туризм виступає як складне, багатогранне соціальне явище, оскільки ні одна з існуючих наук не може повністю і вичерпно охарактеризувати його як об'єкт власних досліджень, і жодний із існуючих соціально-економічних інститутів не в змозі самостійно вирішити комплекс його проблем.

Так, на початку ХХ ст. склалась спеціалізація гуманітарних вчень, в яких туризм виявився тісно пов'язаним з цілим рядом інших наук: економікою, соціологією, культурологією, філософією.

В останні роки роль туризму стали зводити до функції мультиплікатора.

Різні назви науки про туризм відображають не тільки різні підходи до визначення туризму, а й неоднакове розуміння його сутності.

У контексті загальнонаукових змін світоглядних парадигм, переходу до соціально-орієнтованого стилю мислення актуальним є дослідження феномену туризму з точки зору окремих наукових дисциплін на основі мультидисциплінарного, міждисциплінарного підходів.

Мультидисциплінарне дослідження – це неінтегративна сукупність дисциплін у якій кожна з них, піддаючись впливу з боку інших дисциплін, зберігає власну методологію і теоретичні припущення не видозмінюючи і не доповнюючи їх. Міждисциплінарне – використовується тоді, коли проблема досліджується на основі різних дисциплін, але передбачується, що кінцевий результат буде інтегрованим.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі.

Чудовою ілюстрацією мультидисциплінарного (полідисциплінарного) підходу є звернення до дисертаційних досліджень, присвячених сфері туризму. Парадигма таких досліджень була започаткована Джафаром Джафарі, Президентом Всесвітньої академії туризму при Всесвітній туристській організації. Він виокремив 15 наукових дисциплін, на базі яких були виконані докторські дисертації в галузі туризму в США.

Польський науковець Л. Буковські виокремив 21 наукову дисципліну, на основі яких велись дослідження туризму: економіка, географія, політологія, філософія та ін.

Економічні дослідження туристської проблематики з питань економічної та соціальної ефективності розвитку туризму як галузі відображені в працях зарубіжних фахівців: Ф. Котлера («Маркетинг. Гостеприимство и Туризм»), Д. Уокера («Введение в гостеприимство»); вітчизняних вчених: В. Г. Герасименка («Основи туристичного бізнесу»), Н. М. Кузнецової («Основи економіки готельного та ресторанного господарства»).

Туризм як соціальний інститут розглядається в наукових працях В. С. Пазенка («Філософські нариси туризму»).

Наукова школа з туризму, яка склалась в Україні – це відомі вчені В. І. Мацола, В. К. Федорченко, О. О. Любіцева, В. Д. Заставний та ін., пропонують науку про туризм називати туризмологією, туризмознавством.

На думку авторів, основним принципом туризмологічного підходу є розуміння сутності туризму як форми суспільного буття та життєдіяльності людини, яка мандрує. Туризмологія представляється міждисциплінарною наукою, яка консолідує: філософію туризму та досліджує «життєвий світ» мандрівника, аксіологічні, моральні і естетично ціннісні аспекти туристських подій; географію туризму, яка розглядає просторово-часові закономірності функціонування туризму; соціологічні дослідження туризму; культурологію туризму, яка аналізує гуманізуючу, «людинотворчу» місію туризму; психологію туризму, що вивчає індивідуальні особливості мандрівника і тісно поєднується з етичними та естетичними цінностями туристів. Педагогіка туризму вирішує проблеми професійної підготовки спеціалістів туристської справи, а праксеологія туризму забезпечує осмислення туристської практики. Предметом досліджень в туризмології стають політологічні, конфліктологічні, правознавські та інші аспекти наукового осмислення туризму.

Як теоретико-методологічні складові туризмології авторами розглядаються філософія туризму, географія

туризму, культурологія туризму, а до інституціональних основ туризму і туризмології належать гостинність, технологія туризму, рекреація, анімація в туризмі, економіка туризму та інформатизація туризму.

Мета статті полягає у тому, щоб з'ясувати сутність туризму, його філософсько-світоглядний підхід до різнобічного вивчення туризму як мультидисциплінарного явища, спираючись на наявні досягнення галузевих наукових дисциплін.

Теорія туризму (туризмологія, туризмознавство) має у системно-структурному вигляді, синергетично відобразити феномен туризму, всі його складові. Філософія туризму, рефлексуючи туризм як духовне і соціокультурне явище, як своєрідну проєкцію багатогранного буття людини, вираз її суспільної сутності, здатна виконувати методологічну функцію щодо інших наук про туризм, збагачуюсь, до речі, у своєму світоглядному та антропологічному змісті їх науковими узагальненнями. Сучасна філософія прагне відповісти на запити часу, опікується завданням пошуку нових стратегій ставлення людини, до світу природи, цивілізації, що її створило людство запропонувати нові нестандартні категоріальні смисли людського буття. Одне із таких завдань – з'ясувати сутність туризму як своєрідного світу людини, широкого і об'ємного соціального простору, в якому здійснюється і розгортається змістовне, цікаве, неповторне життя особистості.

Без перебільшення можна стверджувати, що філософія туризму поступово набуває дисциплінарної автономії у межах європейської та світової соціальної філософії. Ця царина філософського знання поступово структурується, набуває всіх основних теоретичних ознак.

В філософії туризму, безумовно, є і власна історико-філософська традиція. Це, насамперед, стосується періоду, коли туризм набув самостійного значення як специфічна галузь суспільної індустрії, культурна система організації подорожей, інститут гостинності, що у свою чергу, уможливило появу перших наукових узагальнень такого феномену як «туризм». Але значний інтерес викликає і та література, в якій містяться нарративи (оповіді, спогади, спостереження) стародавніх мандрівників, «людини, що подорожує» різних історичних часів. Доречно зауважити, що «новітня хвиля» у філософії (постмодернізм) не безпідставно вважає, що «літературна культура», «котра замінила літературою і релігію, і філософію» здатні глибше відбити багатовічний світ людського існування, визначити його альтернативні модули.

Філософія туризму виступає як своєрідна соціально-філософська феноменологія. Її об'єктом є суспільство як «життєвий світ» людини, що утворює джерело її культурного досвіду, що його вона набуває в результаті комунікативної дії з світом культури, з досвідом Іншого та Інших (інтерсуб'єктивність та міжсуб'єктна комунікація). Засновник феноменології Е. Гуссерль як відомо розумів під поняттям «життєвий світ» (*Lebenswelt*) таку людську свідомість і відповідну їй форму орієнтації і поведінки, які, в гносеологічному сенсі, є первинними, «переднауковими», «дофілософськими».

Філософське осмислення феномену туризму реалізується і завдяки її герменевтичній потенції. Людина,

що пізнає, не лише слухає розповіді і спостерігає, але й розкодує культурні символи особисто «розшифровує» зміст пам'яток історії, шедеврів архітектури, «витворів природи», тим самим освоює їх, робить своїм («привласнення»). При цьому вона здійснює власну інтерпретацію побаченого та прочитаного, «вживається» у внутрішній світ автора, творця, оцінює та витлумачує його точки зору власної культурної практики. В ХХ-му столітті герменевтика перетворилася на важливий принцип філософського підходу до дійсності, в тому числі до дійсності – туризму.

Пізнаючи нову культуру, занурюючись, хоча б тимчасово в духовно-культурний і матеріально-побутовий «світ Іншого», людина водночас оцінює її, визначає особливості свого існування, порівнює його з життям інших. Порівнювальність, компаративізм, оцінювання та самоідентифікація – важливі світоглядно-філософські якості які ініціюються туристськими подіями. З'ясовуючи власну присутність в світі подорожей, міру своєї причетності до нього, проєктуючи можливу участь в ньому людина тим самим стає об'єктом екзистенціального аналізу. Філософія існування *homo viator* – конкретний прояв загально філософського тлумачення людського існування засобами категорій екзистенціалізму (віра, надія, потреба, турботи, досвід, сутність, свобода тощо). Екзистенціальний вимір туризму та його дійових осіб ґрунтується на сформованих засновниками екзистенціалізму (К'єркегор, Хайдеггер, Сартр) принципів аналізу структур повсякденного досвіду людини у його повноті, конкретності, унікальності і змінювальності. Творчо використовуючи феноменологічну програму дослідження «життєвого світу» екзистенціалізм вбачає своє завдання в описанні (дескрипції) фактичного життя суб'єкту, дослідити явища життєвого ряду людини, яка «закинута в світ», «приречена» на свободу і вибір (Сартр) і бажає відкрити себе як «буття–у–світі», зробити себе особистістю, що усвідомлює свою унікальність і не бажає бути «як всі», прагне позбутися конформізму. Ця тенденція з'ясування можливості людини набути свою «самість», забезпечити аутентичне існування, надати власними зусиллями, насамперед інтелектуальними, зміст своєму існуванню трансформується в практиці туризму в посиленні уваги до «альтернативних», немасових, інноваційних його форм – «зелений туризм», спелео та горний туризм, підводний (дайвінг), екстремальний туризм тощо.

У розумінні туризму як суто «людського підприємства» вагому роль відіграє здатність теоретика виокремити екзистенціальний вимір людського буття, насамперед у його єдності з природою, визначальним середовищем людини, що мандрує.

Філософія туризму безумовно містить у своїй структурі аксеологічний, ціннісний розділ. Туризм є ефективним засобом реалізації людських цінностей. Насамперед таких, як вибір, свобода, зацікавленість, бажання, дружелюбство, самоідентифікація та самореалізація тощо. Результатом навіть коротко-термінових поїздок є поглиблення власних уявлень про цінності спілкування, доброзичливість, щирість, відкритість, толерантність, справедливість тощо. В залежності від наслідків контактів відбувається певна

кореляція ціннісних орієнтацій індивіда, перегляд власних уявлень про переваги чи вади «іншого ніж у тебе» способу життя.

Високо філософсько-гуманістичного значення в наслідок ціннісного опанування світом набуває формування комунікативної культури особистості, культури спілкування, взаємоповаги, толерантності. Сильним подразником, що спонукає мандрівка, є цікавість, знателюбність, допитливість. Очікування дивного, невідомого, такого що заворожує – одна із тих струн, які звучать в душі туриста, який готується до поїздки в «край невідомого».

Ціннісна функція туризму підкреслює, що головна ставка в туризмі робиться на людину, яка самореалізується, на відміну від людини політичної чи економічної, яка проявляє свою частковість, виконуючи конкретну функцію.

Тим самим туризм виявляє своє антропологічне значення. Насичений філософським, людиноцентрованим змістом, туризм справляє розвиваючий вплив на особистість як професійного діяча туристської справи, так і пересічного учасника туристських подій. Вони відчують себе причетним до створення ноосфери, світу цивілізованого людського єднання, в якому людина не є випадковим чужинцем, а законним жителем або господарем.

Вже сказане дозволяє стверджувати, що в філософії туризму правомірно виділити два основних розділи – філософсько-методологічний, загальний, який має справу з гносеологічною, герменевтичною, феноменологічною, екзистенціалістською, антропологічною, аксеологічною функціями туризму, культурологічний та праксеологічний, соціально-діяльнісний. Філософським базисом праксеології, за Котарбінським, є прагматизм (інструменталізм, експерименталізм, концепція «структури подій»), а також своєрідно інтерпретована марксистська теорія практичного ставлення до світу. Зрозуміло, що між суто філософськими та праксеологічними проблемами не існує неперехідної межі, але врахування особливостей цієї дихотомії теорії і практики вкрай необхідно для подальшої поглибленої розробки теорії туризму, в тому числі її філософської частини.

Одна із головних функцій туризму це, безумовно – підприємництво. Говорячи про таку її форму, як торгівля (в тому числі торгівля послугами) Б. Франклін попереджував що, в торгівлі немає ані друзів, ані родичів. А сучасний американський теоретик підприємництва і бізнесу Мілтон Фрідман переконує в тому, що «соціальний обов'язок бізнесмена – примножувати прибуток», «робити якомога більше грошей». При цьому, запевняє він, моральні міркування мають для бізнесмена «побічне, «маргінальне» значення. Звичайно, туристична діяльність це насамперед бізнесова справа, особливий, розгалужений суспільний інститут підприємництва.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, погляд на феномен туризму дає підстави вважати, що його філософське осмислення – філософія туризму – передбачає з'ясування його гносеологічних, соціальних, аксеологічних, духовно-культурних функцій, а також виявлення праксеологічних можливостей. Філософсько-світоглядний підхід до туризму переконує, що цей вид суспільної, групової та індивідуальної діяльності

істотно сприяє справі об'єднання людей, комунікації та соціалізації особистостей на основі їх ознайомлення з цінностями вітчизняної та світової культури, опанування і розповсюдження загальнолюдських етичних цінностей в душі їх розуміння і поваги.

Можна зробити висновок, що туризм, як об'єкт дійсності реально став об'єктом наукового вивчення. Все виразніше стає уявлення багатовекторності теоретичних аспектів туристської науки, що потребує мультидисциплінарного підходу до вивчення її проблематики, концептуалізації в цілісній теорії.

Список використаних джерел

1. Зорин И. В. Профессиональное образование и карьера в туризме [текст]: учебник для вузов / Н. В. Зорин, А. Н. Зорин. – М.: Советский спорт, 2005. – 528 с.
2. Зязюн І. А. Філософія туризмології [текст] / І. А. Зязюн // Філософія туризму: навч. посіб. – К.: Альтеррес, 2004.
3. Кручек О. А. Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права [текст] / О. А. Кручек // Серія: філософські науки. – 2011. – Вип. 11. – С. 112–120.
4. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі [текст]: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Л. Г. Лук'янова. – К.: Вид-во «Вища школа», 2008. – 719 с.
5. Пазенок В. С. Філософія туризму [текст]: навч. посіб. / В. С. Пазенок, В. К. Федорченко. – К.: Кондор, 2004. – 268 с.
6. Мищенко Я. В. Туризм как объект научного исследования [Электронный ресурс] / Я. В. Мищенко // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – URL: <http://www.science-education.ru/121-17206>.

References

1. Zorin I. V. Professional'noe obrazovanie i kar'era v turizme [tekst]: uchebnik dlja vuzov / N. V. Zorin, A. N. Zorin. – M.: Sovetskij sport, 2005. – 528 s.
2. Ziazun I. A. Filosofii turizmologii [tekst] / I. A. Ziazun // Filosofii turizmu: navch.posib. – K.: Alteryres, 2004.
3. Kruchek O. A. Naukovi zapysky Kyivskoho universytetu turizmu, ekonomiky i prava [tekst] / O. A. Kruchek // Serii: filosofski nauky. – 2011. – Vyp. 11. – S. 112–120.
4. Lukianova L. H. Osvita v turizmi [tekst]: navch.–metod. posib. dlia stud. vyshchikh navch. zakl. / L. H. Lukianova. – K.: Vyd-vo «Vyscha shkola», 2008. – 719 s.
5. Pazenok V. S. Filosofii turizmu [tekst]: navch. posib. / V. S. Pazenok, V. K. Fedorchenko – K.: Kondor, 2004. – 268 s.
6. Mishhenko Ja. V. Turizm kak ob'ekt nauchnogo issledovanija [Elektronnyj resurs] / Ja. V. Mishhenko // Sovremennye problemy nauki i obrazovanija. – 2015. – URL: <http://www.science-education.ru/121-17206>.

Vashkevich V. M., doctor of philosophical sciences, professor, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

Garbar G. A., doctor of philosophical sciences, professor of the Department of Musical Art, Separated subdivision «Mykolajiv Branch of the Kiev National University of Culture and Arts» (Ukraine, Mykolaiv), masha.garbar@mail.ru

Theoretical aspects of the multidisciplinary approach to tourism study

The philosophy of tourism, like any other theoretical reflection, seeks first of all to find out the essence of tourism in a conceptual way, to present it categorically, conceptually. This is a rather difficult task, because tourism is so many-sided phenomenon of social life that it is impossible to determine it uniquely. By its nature, tourism is a multidisciplinary, multifactorial phenomenon.

Keywords: tourism philosophy, multidisciplinary approach, tourism.

* * *